

28.6.2018

EOAK/540/2017

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Mikko Sarja

EDUNVALVOJA EI VOI MÄÄRÄTÄ PÄÄMIESTÄÄN ESITTÄVÄN VALOKUVAN KÄYTÖSTÄ (ote päätöksestä)

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan omaiselleen määrätyn yleisen edunvalvojan menettelyä. Kantelu koski muun muassa sitä, että edunvalvoja oli kehottanut kantelijaa poistamaan sosiaalisesta mediasta valokuvan, joka esitti kantelijan omaista eli edunvalvojan päämiestä.

- - -

4 RATKAISU

4.1 Edunvalvojan pyyntö poistaa päämiestään esittävä valokuva sosiaalisesta mediasta

4.1.1 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Sananvapauden ja yksityisyyden sääntely

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi. Saman artiklan 2 kappaleen mukaan koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, josta on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastamisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovalan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Saman artiklan 2 kappaleen mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin, kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi.

Rikoslaisissa asetetaan keskeisimmät kansallisen lainsäädännön rajoitukset sananvapauden käytölle suhteessa yksityisyyden suojaan. Rikoslain 24 luvun 8 §:ssä säädetään yksityiselämää loukkaavan tiedon – mukaan lukien kuvan – levittämisestä. Ollakseen rangaistavaa kuvan levittämisen tulee kuitenkin olla omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Kunnianloukkauksesta puolestaan säädetään rikoslain 24 luvun 9 §:ssä. Tämän sääntelyn nojalla kuvan levittämisessä tulisi olla – ollakseen kriminalisoitua – kyse valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisestä tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan toiselle säännöksessä lähemmin säädettyä haittaa, tai muunlaisesta toisen halventamisesta.

Henkilötietolain 3 §:n 1 kohdassa määritellään henkilötieto. Henkilöä esittävä valokuva on lainkohdan tarkoittama henkilötieto, joita saa lain 8 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan käsitellä ainoastaan rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella. Henkilötietolaki ei kuitenkaan 2 §:n 3 momentin mukaan koske henkilötietojen käsittelyä, jonka luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiinsa.

Oikeuskäytännössä on katsottu henkilön kuvan käyttämisen kaupallisessa tarkoituksessa edellyttävän henkilön suostumusta (ks. KKO 1982 II 36 ja KKO:1989:62).

Edunvalvojan kelpoisuuden sääntely

Holhoustoimilain 29 §:n 1 momentin mukaan edunvalvojalla on kelpoisuus edustaa päämiehtään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa, jollei tuomioistuim ole tehtävää antaessaan toisin määrännyt tai jollei toisin ole säädetty. Jos tuomioistuim on niin määrännyt, edunvalvojalla on saman pykälän 2 momentin mukaan oikeus edustaa päämiehtään myös sellaisessa tämän henkilöä koskevassa asiassa, jonka merkitystä päämie ei kykene ymmärtämään. Edunvalvojalla ei 3 momentin mukaan ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon tai lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiehtään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvin tavoin henkilökohtainen.

Holhoustoimilain 42 §:n mukaan täysi-ikäiselle määrätyn edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään sellainen hoito, huolenpito ja kuntoutus, jota on päämiehen huollon tarpeen ja olojen kannalta sekä päämiehen toivomukset huomioon ottaen pidettävä asianmukaisena.

4.1.2 Asiakirjoista ilmeneviä tietoja

Kantelijan mukaan yleinen edunvalvoja oli puuttunut hänen sananvapauteensa ilmoittaessaan, että kantelijan tulisi poistaa blogistaan valokuvia, joissa hänen omaisensa eli päämie esiintyi.

Yleisen edunvalvojan mukaan hän oli pyytänyt kantelijaa poistamaan blogikirjoituksestaan päämiehensä kuvan, koska hänen käsityksensä mukaan päämie ei pysty itse ottamaan kantaa sosiaalisessa mediassa hänestä leviäviin kuviin.

Johtavan yleisen edunvalvojan mukaan edunvalvojalla on oikeus puuttua päämiehensä kuvan julkaisuun julkisesti sosiaalisessa mediassa.

Maistraatin mukaan edunvalvoja oli pyytänyt kantelijaa poistamaan blogistaan päämiehtään koskevia valokuvia. Edunvalvoja on puolustellut menettelyään sillä, ettei hänen päämiehensä kykene itse ottamaan asiaan kantaa. Edunvalvoja ei ole perustanut menettelyään osaksikaan

siihen, että hänen päämiehensä olisi kokenut kuvat kielteisenä tai että kuvan julkaiseminen olisi edunvalvojan käsityksenkään mukaan ollut sopimatonta.

- - -

Siltä osin kuin asia koskee edunvalvojan oikeutta puuttua päämiehensä puolesta tätä esittävien kuvien julkaisemiseen sosiaalisessa mediassa, maistraatti toteaa, ettei sillä ole vakiintunutta kantaa asiaan. Edunvalvojan toimenkuvaan päämiehensä taloudellisia asioita hoitavana tahona ei kuulu edustaa päämiestä tämän henkilöä koskevissa asioissa. Johtavan yleisen edunvalvojan mukaan edunvalvojalla olisi kuitenkin oikeus vaatia kuvan julkaisijaa poistamaan päämiestä koskeva kuva sosiaalisesta mediasta.

Kuvan julkaisemista ei ole aiheutunut päämiehelle taloudellista haittaa eikä oikeutta vahingonkorvaukseen. Kyse on siten kiistatta päämiehen henkilöä koskevasta asiasta, jossa edunvalvojalla ei näyttäisi olevan edustusvaltaa ilman käräjäoikeuden erillistä määräystä. Maistraatin käsityksen mukaan ei kuitenkaan voida pitää moitittavana tai edunvalvojan toimintaperiaatteiden vastaisena, jos hän pyytää päämiehensä puolesta poistamaan kuvan, jota voidaan pitää paheksuttava tai päämiehen kannalta sopimattomana.

Päämiehen kuvan poistoa edunvalvoja on vaatinut vain sillä perusteella, ettei hänen päämiehensä kykene ottamaan asiaan kantaa eikä näin antamaan kuvan julkaisemiselle lupaa. Edunvalvojan perustehtäviin ei maistraatin käsityksen mukaan kuulu ilman erityisiä perusteita valvoa, ettei kukaan julkaisisi luvatta kuvia hänen päämiehistään silloin, kun nämä eivät itse kykene ottamaan asiaan kantaa. Jos edunvalvoja tällaista valvontaa kuitenkin harjoittaa, hänen tulisi tehdä se johdonmukaisesti eikä kohdistaa vaatimuksia vain yksittäisessä tapauksessa ja vain yhden henkilön ottamiin kuviin.

Maistraatti kiinnittää asiassa huomiota myös siihen, ettei edunvalvojalla ole maistraatin käsityksen mukaan oikeutta antaa lupia päämiehestä otettujen kuvien julkaisemiseen, jollei käräjäoikeus ole antanut määräystä siitä, että edunvalvoja voi edustaa päämiestä tämän henkilöä koskevassa asiassa, jota päämies ei kykene ymmärtämään. Edunvalvojalla on toki mahdollisuus huomauttaa kuvan ottajalle, että tämän tulisi hankkia lupa kuvan julkaisemiseen.

Kokonaisuutena arvioiden edunvalvojan toiminta vaikuttaa asiassa hänen päämiehensä kannalta huonosti perustellulta. Asiassa ei ole käynyt ilmi, mistä syystä kantelijan julkaisemat kuvat päämiehen kannalta olisivat olleet tarpeen poistaa kantelijan blogista. - - -

- - -

4.1.3 Kannanotto

Blogin julkaiseminen valokuvineen on perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksessa suojattua sananvapauden käyttöä. Tekijänoikeuslainsäädäntö puolestaan osaltaan määrittää valokuvajan oikeuksia ottamiinsa valokuviin. Toisaalta toista henkilöä kuin kuvan julkaisijaa itseään esittävän valokuvan julkaiseminen sosiaalisessa mediassa koskettaa tuon kuvassa esiintyvän henkilön perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksessa niin ikään turvatun yksityisyyden suojaa. Tästä näkökulmasta itse otetun valokuvankaan käyttö ei ole täysin rajoituksetonta.

Nyt esillä olevassa tapauksessa edellä kohdassa 4.1.1 selostettu rikoslain tai henkilötietolain sääntely ei käsitykseni mukaan ole merkityksellinen, eikä kyse ole myöskään ollut henkilön kuvan käyttämisestä kaupallisessa tarkoituksessa.

Lainsäädännössä ei käsitykseni mukaan ole nimenomaista säännöstä siitä, että valokuvan julkaiseminen sosiaalisessa mediassa edellyttäisi aina kuvan kohteen nimenomaisen suostumuksen, vaikka suostumuksen pyytämistä voidaan sinänsä pitää käsitykseni mukaan yleisesti hyväksyttynä asianmukaisena lähtökohtana. Jos suostumusta pyydetään ennalta mutta sitä ei anneta ja kuva kuitenkin julkaistaan taikka jos julkaistua kuvaa ei jälkikäteen pyynnöstäkään huolimatta poisteta, asiaan ei ole jälkikäteen mahdollista puuttua, jollei siihen oikeuttavaa normia ole tapauksen olosuhteissa löydettävissä.

Yleisessä edunvalvonnassa on kyse tosiasialliseen hallintotoimintaan rinnastuvasta julkisen hallintotehtävän hoitamisesta. Yleinen edunvalvoja ei kuitenkaan käytä julkista valtaa sen paremmin päämieheensä kuin keneenkään muuhunkaan nähden, vaan hän edustaa päämiehistään käyttämällä tämän puhevaltaa. Siten edunvalvoja ei lähtökohtaisesti ole sellaisessa asemassa, jossa hän voisi sitovasti määrätä keneenkään ulkopuolisen eduista, oikeuksista tai velvollisuuksista taikka muustakaan toiminnasta, vaikka yleisen edunvalvojan asema – tässä tapauksessa virkamiehenä – saattaakin ehkä sinänsä ymmärrettävästi luoda ulkopuolisessa toisenlaisen mielikuvan.

En sinänsä pidä moitittavana, jos yleinen edunvalvoja yleisellä tasolla tuo esiin edellä mainitun asianmukaisena pidettävän lähtökohdan eli että henkilön kuvan julkaisemiseen sosiaalisessa mediassa pyydetäisiin asianomaisen henkilön suostumus. Toisaalta virkavastuulla toimivan yleisen edunvalvojan tulee huolehtia siitä, ettei ulkopuolinen jää väärään käsitykseen edunvalvojan kelpoisuuden rajoista eli esimerkiksi siitä, että yleisellä edunvalvojalla olisi yleinen oikeus puuttua yksityishenkilön sananvapauden käyttöön. Nyt esillä olevassa asiassa yleinen edunvalvoja on myöntänyt toimineensa edellä todettua asianmukaista lähtökohtaa pidemmälle menevällä tavalla eli hän oli nimenomaan pyytänyt poistamaan päämiehistään esittävän valokuvan ja katsonut, että päämiehestä sosiaalisessa mediassa leviäviin kuviin tulisi olla päämiehen suostumus.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella yleisen edunvalvojan tehtäviin on kuulunut holhustoimilain 29 §:n 1 momentin mukaisesti päämiehen taloudellisten asioiden hoitaminen. Päämiehen taloutta ja henkilöä koskevien asioiden erottaminen toisistaan ei välttämättä ole aina täysin yksiselitteistä, koska henkilöä lähtökohtaisesti koskevalla asiallakin voi olla sellainen taloudellinen ulottuvuus, josta huolehtiminen kuuluu yksinomaan taloudellisia asioita varten määrätylle edunvalvojalle.

Nyt esillä olevassa asiassa on ollut kyse kantelijan omaisestaan sosiaalisessa mediassa julkaisemista valokuvista. Kuvien julkaisemisella ei ole saamani selvityksen perusteella ollut sellaista taloudellista ulottuvuutta, josta huolehtiminen voisi kuulua vain taloudellisia asioita varten määrätyn edunvalvojan tehtäviin.

Lisäksi totean, että vaikka taloudellisia asioita varten määrätyn edunvalvojan huolestuminen siitä, että päämiehen läheinen julkaisee päämiehestä kuvia sosiaalisessa mediassa, on sinänsä ymmärrettävä, holhustoimilain yleinen huolenpitovelvollisuutta koskeva 42 § ei sekään mielestäni anna riittävää oikeudellista perustetta edunvalvojan toiminnalle.

Edellä todetun perusteella katson, että yleisen edunvalvojan käsitys siitä, että päämiehen valokuvaa ei saa julkaista sosiaalisessa mediassa ilman päämiehen suostumusta, on ollut lähtökohdiltaan lakiin perustumaton. Lisäksi katson, että yleisellä edunvalvojalla ei olisi ollut edes kelpoisuutta pyrkiä vaikuttamaan kuvan julkaisemiseen esimerkiksi pyytämällä sitä poistettavaksi.

Jo tällainen virkamiehen taholta tullut pyyntö voidaan kokea velvoittavaksi, vaikkei kyse siitä olisikaan. Yleisen edunvalvojan toiminnalla on tässä tapauksessa ilmeisestikin ollut tosiasiallista vaikutusta myös kantelijan sananvapauden käyttöön, joka oli konkreettisesti ilmennyt niin, että kantelija oli poistanut jo julkaistun kuvan sosiaalisesta mediasta. Tämän vuoksi yleisen edunvalvojan toiminta on kantelijan näkökulmasta sinänsä ymmärrettävästi voinut näyttäytyä myös hänen sananvapauteensa puuttumisena.

Asiaan liittyvä oikeudellinen tulkinnanvaraisuus huomioon ottaen katson, ettei asia tältä osin anna aihetta enempään toimenpiteisiin kuin että saatan edellä esittämäni käsityksen yleisen edunvalvojan tietoon.

- - -